

KIMYOVIY ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA ATMOSFERA HAVOSINI IFLOSLANISHINING INSONGA TA'SIR QILISH OMILLARI

Axmetova Farida Muratovna

Annotatsiya. *Kimyoviy ishlab chiqarish korxonalari atmosfera havosini ifloslantiruvchi asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Ushbu korxonalardan chiqadigan zararli gazlar, chang, organik va noorganik birikmalar inson organizmiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Tezida kimyo sanoati korxonalaridan chiqadigan asosiy ifloslantiruvchi moddalar, ularning salomatlikka ta'siri va xavf omillari ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *kimyo sanoati, atmosfera havosi, zararli gazlar, og'ir metall, sog'liq xavflari, ekologik monitoring.*

Gazsimon ifloslantiruvchilar – xlor, ammiak, oltingugurt dioksidi, azot oksidlari, uglerod oksidi havoda yuqori konsentratsiyada to'planib, nafas yo'llari kasalliklarini keltirib chiqaradi.

Aerozol va chang zarrachalari – og'ir metall oksidlari (qo'rg'oshin, kadmiy, simob) o'pkaga chuqur kirib borib, nafas olish tizimi, jigar va buyrak faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Organik birikmalar – benzol, formaldegid va uchuvchi organik moddalar (UOB) karsinogen ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Kombinatsion ta'sir – kimyo ishlab chiqarish chiqindilari ko'p komponentli bo'lib, ular bir-biri bilan aralashib, sinergik ta'sir ko'rsatadi. Mavsumiy va meteorologik sharoitlar – shamolning pastligi, inversiya hodisasi va yuqori namlik havoda zararli moddalar konsentratsiyasini oshiradi. Sog'liqqa ta'sir – uzoq muddatli ta'sir natijasida bronxit, astma, allergiya, yurak-qon tomir kasalliklari va hatto onkologik kasalliklar xavfi oshadi. Jadval 1. Kimyo sanoati korxonalaridan chiqadigan asosiy ifloslantiruvchi moddalar va ularning inson sog'lig'iga ta'siri

Modda	Asosiy manba	Organizmga ta'siri
Oltingugurt dioksidi (SO_2)	Yonish jarayonlari, sulfat ishlab chiqarish	Nafas yo'llari tirnashishi, bronxit
Azot oksidlari (NO_x)	Nitratli o'g'itlar ishlab chiqarish, yonish	Nafas qisishi, o'pkada yallig'lanish
Ammiak (NH_3)	Azotli o'g'it ishlab chiqarish	Ko'z va teri tirnashishi, bosh og'rig'i
Xlor (Cl_2)	Kimyoviy reaksiya chiqindilari	Nafas olish tizimi shikastlanishi, o'tkir zaharlanish
Benzol	Organik erituvchilar,	Karsinogen, qon kasalliklari

Modda	Asosiy manba	Organizmga ta'siri
	plastmassa ishlab chiqarish	
Formaldegid	Plastmassa, smola ishlab chiqarish	Allergiya, saraton xavfi
Og'ir metallar (Pb, Cd, Hg)	Metallurgiya va kimyo chiqindilari	Asab tizimi, jigar va buyrak faoliyati buzilishi

Kimyoviy ishlab chiqarish korxonalari havoga chiqaradigan moddalar inson salomatligi uchun xavfli bo'lib, ularning zararli ta'siri ko'pincha kompleks holda namoyon bo'ladi. Sog'liqni muhofaza qilish uchun: havo monitoringini kuchaytirish, filtratsiya va gazni tozalash texnologiyalarini joriy qilish, yashil hududlar tashkil etish, ishchilarning individual himoya vositalaridan foydalanishini ta'minlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. WHO. Air quality guidelines for Europe. Copenhagen: World Health Organization, 2000.
2. UNEP. Chemicals and Waste Management Programme Reports. 2022.
3. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi. Atmosfera havosining ifloslanishi bo'yicha yillik ma'lumotlar.
4. Seinfeld, J.H., Pandis, S.N. Atmospheric Chemistry and Physics: From Air Pollution to Climate Change. Wiley, 2016.
5. World Bank. Air Pollution and Human Health in Developing Countries: Case Studies in Central Asia. 2021.
6. Harrison, R.M. Pollution: Causes, Effects and Control. Royal Society of Chemistry, 2018.
7. Occupational Safety and Health Administration (OSHA). Chemical Hazards and Toxic Substances Guidelines.